

УДК 94(477.85)(=411.16)«19»

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.10>

БОРОТЬБА ЗА ЛІДЕРСТВО В ЄВРЕЙСЬКОМУ РУСІ НА БУКОВИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Добржанський Олександр,

доктор історичних наук, професор,

завідувач кафедри історії України

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ORCID ID: 0000-0002-3817-188X

У статті проаналізовано боротьбу між окремими угрупованнями єврейських політиків за вплив на суспільні процеси, формування політичних товариств і партій, визначення ідейних орієнтирів єврейського національного руху. Значну увагу приділено характеристиці двох найбільш яскравих лідерів євреїв цього часу – адвоката Беняміна (Бенно) Штраухера та професора Чернівецького університету Леона Кельнера. Відзначено, що Бенно Штраухер на початку ХХ ст. став найбільш впливовим єврейським політиком Буковини. Він був одночасно й депутатом Австрійського парламенту, і Буковинського сейму, і Чернівецької міської ради. Він очолював Буковинську єврейську громаду й низку культурних і політичних товариств. У 1901 р. він створив першу політичну організацію євреїв Буковини «Єврейське народне товариство», у 1907 р. замість попередньої ним засновано «Єврейське національне товариство», яке 1909 р. перетворено в «Національну партію євреїв Буковини». Така концентрація влади викликала опозицію серед низки єврейських політиків, зокрема М. Ебнера, Ф. Менчеля й інших. Упродовж 1905–1910 рр. вони створили низку політичних товариств, які прагнули боротися із засиллям Б. Штраухера в політичному житті євреїв. Однак усі спроби завершувалися поразкою. Новий етап боротьби настав у 1910 р., коли лідером антиштраухерівської опозиції став Леон Кельнер. У жовтні цього року він виступив з ідеєю створення політичної організації «Буковинська народна рада». Цей проєкт утілено в життя вже в 1911 р. Цього ж року розгорнулася передвиборча боротьба до Буковинського сейму, а потім Австрійського парламенту. Хоча Національна партія Б. Штраухера отримала 6 депутатських місць у Буковинському сеймі, а прихильники Л. Кельнера – тільки два, це вже був значний успіх для опозиції. У статті підкреслено, що, незважаючи на гостру боротьбу, обидві політичні сили сповідували приблизно однакові ідейні орієнтири, відстоюючи визнання євреїв окремим народом, добиваючись розширення їхніх національно-культурних прав, пропагуючи ідеї сіонізму. Відмінності найбільше торкалися тактики дій і взаємин з іншими політичними силами краю. Підкреслено, що прихильники Б. Штраухера послідовно підтримували союзницькі відносини з українськими політичними силами. Загалом зазначена політична боротьба мала позитивний характер, бо сприяла демократизації єврейського руху, кристалізації національних гасел, консолідації розрізнених політичних сил.

Ключові слова: Австро-Угорщина, Буковина, євреї, політична партія, антисемітизм, сіонізм, Б. Штраухер, Л. Кельнер.

Dobrzhanskyi Oleksandr. The struggle for leadership in the Jewish movement in Bukovyna at the beginning of the 20th century

The article analyzes the struggle between individual groups of Jewish politicians for influence on social processes, the formation of political societies and parties, and the definition of the ideological guidelines of the Jewish national movement. Considerable attention is paid to the characteristics of the two most prominent Jewish leaders of that time, lawyer Benjamin (Benno) Straucher and Chernivtsi University professor Leon Kellner. It is noted that at the beginning of the 20th century, Benno Straucher became the most influential Jewish politician in Bukovina. He was simultaneously a member of the Austrian Parliament, the Bukovina Sejm, and the Chernivtsi City Council. He headed the Bukovina Jewish community and a number of cultural and political societies. In 1901, he created the first political organization of Bukovina Jews, the Jewish People's Society, and in 1907, he replaced it with the Jewish National Society, which in 1909 was transformed into the National Party of Bukovina Jews. Such a concentration of power provoked opposition among a number of Jewish politicians, including M. Ebner, F. Menchel, and others. Between 1905 and 1910, they created a number of political societies that sought to combat B. Straucher's dominance in Jewish political life. However, all attempts ended in failure. A new stage in the struggle began in 1910, when Leon Kellner became the leader of the anti-Straucher opposition. In October of that year, he proposed the idea of creating a political organization called the Bukovina People's Council. This project was implemented in 1911. That same year, the election campaign for the Bukovina Sejm and then the Austrian Parliament began. Although B. Straucher's National Party won six seats in the Bukovynian Sejm and L. Kellner's supporters only two, this was already a significant success for the opposition. The article emphasizes that despite the fierce struggle, both political forces professed roughly the same ideological guidelines, advocating the recognition of Jews as a separate people, seeking to expand their national and cultural rights, and promoting the ideas of Zionism. The differences mainly concerned tactics and relations with other political forces in the region. It is emphasized that B. Straucher's supporters consistently maintained allied relations with Ukrainian political forces.

In general, this political struggle was positive in nature, as it contributed to the democratization of the Jewish movement, the crystallization of national slogans, and the consolidation of disparate political forces.

Key words: *Austria-Hungary, Bukovyna, Jews, political party, anti-Semitism, Zionism, B. Straucher, L. Kellner.*

На початку ХХ ст. єврейський рух на Буковині переживав певне піднесення. В основі цього лежало декілька чинників. Передусім мало місце значне зростання економічного потенціалу єврейства, особливо в промисловості й торгівлі, а також серед великих землевласників. Позитивним був демографічний баланс. За період з 1880 по 1910 рр. чисельність буковинців іудейського віросповідання зросла з 67418 [23, с. 26] до 102919 [12, с. 57–95]. У більшості міст і містечок євреї становили значну частину населення. Важливим чинником, який впливав безпосередньо й на єврейський рух, були реформи, які відбувалися в державі загалом (наприклад, реформування виборчого закону до австрійського парламенту) і на Буковині зокрема. Єврейська громадськість не могла залишатися осторонь них.

Разом із тим, незважаючи на всі позитивні зміни, які відбулися в попередні десятиліття, єврейство не було забезпечене деякими необхідними правами. У політичному плані воно залишалося на другорядних позиціях. Як і в інших регіонах Австрії, євреїв Буковини не визнавали окремим народом. Їхню мову їдиш вважали зіпсованою німецькою. У всіх статистичних довідниках євреїв рахували німцями. Особливо гостро це стало відчутно, коли розпочалися розмови про запровадження національних кадастрів при виборах до місцевих сеймів та Австрійського парламенту.

Певне значення мало й те, що в Австро-Угорщині на початку ХХ ст. стають популярними партії, які в тій чи іншій формі сповідували антисемітизм. Найбільш характерною в цьому плані була християнсько-соціальна партія на чолі з багаторічним бургомістром Відня Карлом Люгером. Ця партія мала своїх послідовників на Буковині, зокрема серед деяких румунських і німецьких політиків.

Така ситуація призвела до значної активізації єврейства краю, розуміння ними, що політика культурної асиміляції з німцями не врятує їх від антисемітизму. З'являються перші політичні товариства, які фактично діяли як політичні партії, значно загострюється боротьба між окремими суспільними силами, які по-різному бачили майбутній розвиток єврейського населення краю та його ідейні орієнтири. Усе це надзвичайно цікава й досить повчальна історія, яка дає можливість краще зрозуміти розвиток окремих національних рухів, становлення та розвиток модерних націй у Центральній і Східній Європі й заслуговує на поглиблене вивчення.

Останнім часом дослідження проблеми значно активізувалося. Однак намітилася досить цікава тенденція. Українські дослідники переважно звертають увагу на діяльність одного з найбільш яскравих представників єврейського руху краю – Бен'яміна (Бенно) Штраухера. Відзначимо статті Миколи Кушніра [3], Ігоря Піддубного [5], у яких показано окремі аспекти участі Б. Штраухера в суспільному житті Буковини на початку ХХ ст. Разом із тим у західній історіографії зараз велика увага приділяється політичній діяльності професора Чернівецького університету Леона Келльнера. Зокрема, це роботи Рамона Пілса (Ramon Pils) [15], Джуліо Ск'явоні (Giulio Schiavoni) [21].

Особливо вартісними є праці Девіда Рехтера (David Rechter), який дослідив життєвий шлях Л. Келльнера, зокрема його суспільну діяльність у Чернівцях [19]. В узагальненій праці про євреїв Буковини австрійської доби він приділив окремий розділ подіям на початку ХХ ст., але основну увагу звернув на боротьбу політичних сил у єврействі краю тільки в 1910–1914 рр. [20].

Загалом зроблено вже певні напрацювання в дослідженні поставленої проблеми, однак чимало аспектів взаємин окремих політичних сил єврейства Буковини в суспільно-політичному житті краю залишалися поки що поза увагою дослідників.

Мета статті – проаналізувати формування політичних організацій євреїв Буковини на початку ХХ ст., боротьбу за лідерство в єврейському русі між найбільш яскравими його представниками: Б. Штраухером, М. Ебнером, Л. Келльнером, А. Вальштайном, Н. Вендером, С. Вайсельбергером та іншими, осмислити ідейне спрямування й наслідки цієї боротьби.

З кінця 90-х рр. ХІХ ст. єврейство Буковини вступило в новий етап розвитку, який пов'язаний з формуванням політичних товариств і партій і посиленням впливу на суспільно-політичні процеси.

Яскравим лідером єврейства Буковини в цей час став юрист, адвокат Бен'ямін (Бенно) Штраухер. Він був корінним буковинцем, народився в с. Рогізна під Чернівцями в єврейській родині. Навчався в Чернівецькому Вищому реальному училищі, але потім, щоб забезпечити собі кращі можливості вступу в університет, перейшов до Вищої чернівецької гімназії, де закінчив восьмий клас і склав випускні іспити (матуральні екзамени) у 1872 р. [26, с. 80]. Після цього з 1872 по 1876 рр. пройшов чотирирічний курс навчання на правничому факультеті Віденського університету й склав там випускні іспити, але докторат захистив у Чернівецькому університеті в 1880 р. [13, с. 127].

З 1884 р. займався адвокатською практикою. Одночасно почав брати участь у громадському житті Чернівців, а згодом і всієї Буковини. Свою політичну діяльність Б. Штраухер розгорнув під гаслами захисту інтересів простих євреїв, надання їм більших економічних і національно-культурних прав. У зв'язку з цим критикував деяких впливових і заможних єврейських діячів за те, що вони нехтують інтересами широких народних мас. Така риторика досить швидко зробила його популярним. У тому ж таки 1884 р. його вперше обрали до Чернівецької міської ради, де він одразу показав себе як ініціативний депутат і вправний оратор. Дійсним членом цього представницького органу влади Б. Штраухер безперервно залишався аж до 1938 р., тобто 54 роки.

Важливим етапом політичної кар'єри Б. Штраухера стало обрання його депутатом Австрійського парламенту в 1897 р. У роботі цього вищого представницького органу Австрії він брав участь до розпаду Австро-Угорщини в 1918 р. Виступи Б. Штраухера в палаті депутатів незмінно викликали увагу громадськості Буковини. Вони друкувалися в газетах або окремими відбитками. У них він торкався проблем не тільки своєї малої батьківщини, а й Галичини й інших коронних земель. Декілька разів він досить гостро виступав у парламенті з приводу єврейських погромів у Російській імперії та становища євреїв у Румунії.

Зберігаючи парламентські повноваження, Б. Штраухер одночасно був обраний депутатом Буковинського сейму. Членом цього органу місцевого самоврядування він був незмінно до 1918 р., а в 1904–1911 рр. також обирався членом крайового виділу.

Хоча передвиборчі кампанії Б. Штраухер проводив досить успішно, він розумів, що для зміцнення своїх позицій у суспільному житті краю необхідна політична організація, за допомогою якої він міг би втілювати свої ідеї в життя. Тому в 1899–1900 рр. Б. Штраухер виступає з ініціативою заснування «Єврейського народного товариства» («Jüdischer Volksverein»), яке мало б об'єднати євреїв під політичними і національно-культурними гаслами. Щоправда, воно було засноване з деяким запізненням на початку 1901 р., уже після виборів 1900 р., які, як уже зазначалося, були успішними для Б. Штраухера. На деякий час у товаристві об'єдналися більшість впливових єврейських діячів краю. Основна ідея товариства полягала у відмові від підтримки політики повної єдності з німцями й боротьбі за права євреїв як окремої нації. В одному з програмних документів товариства зазначалося: «Єврейське народне товариство» у Чернівцях поставило собі за мету зберегти національну культуру та захистити інтереси євреїв як у країні, так і за її межами. Серед засобів досягнення цієї мети – організація в культурному, соціальному й політичному плані, зокрема в культурному плані шляхом збереження єврейської історії та єврейського духовного життя; у громадській сфері – через організацію єврейських товариств і заснування єврейського народного дому; у соціальній сфері – через регулювання єврейської благодійної діяльності, заснування фондів підтримки для максимального обмеження випадків жебрацтва, створення благодійних фондів, а також ощадних і позичкових товариств; у політичному плані – шляхом створення бюро з правового захисту, обрання осіб до органів громадського представництва, які словом і ділом виступатимуть за захист прав єврейського народу або принаймні підтримуватимуть наші прагнення, а також шляхом найповнішого розумного використання всіх наших можливостей впливу в економічній і політичній сфері» [7, с. 4].

Як бачимо, товариство мало на меті вирішення широкого кола питань, які торкалися як політики, так і культурно-освітніх проблем, благодійництва, товариського життя. Упродовж перших років існування товариство проявляло певну активність, регулярно проводячи зібрання й прагнучи залучати на них широкі верстви єврейського населення. Однак уже відразу стало відчутним, що товариство використовувалося Б. Штраухером для зміцнення своїх позицій у єврействі краю. Уже в 1903 р. його обрали віце-президентом, а наступного року президентом єврейської релігійної громади.

Досить важливим для Б. Штраухера було питання політичних союзників з інших народів краю. Варто зауважити, що він завжди вважав, що євреї та українці на Буковині – природні союзники, бо в них є багато спільних інтересів щодо реформування суспільних відносин у краї. Невипадковим стало зближення Б. Штраухера на початку XX ст. з новим лідером українців М. Васильком. Логічним також був союз у цей час з групою А. Ончула, так званих демократичних румунів, яка виступала під гаслом захисту інтересів простих румунських селян і боротьби із засиллям великих землевласників у буковинських справах.

Таким чином, уся логіка попередньої суспільної діяльності сприяла зближенню цих трьох депутатів Буковинського сейму і створенню міжнаціонального об'єднання, яке отримало назву «Вільнодумний союз». Участь у ньому сприяла зростанню авторитету Бенно Штраухера як політика. Хоча об'єднання розпалося вже в 1905 р., ті ініціативи, з якими воно виступило в 1903–1904 рр., залишалися стрижнем політичного життя краю аж до Першої світової війни, а Бенно Штраухер брав активну участь на рівні

Буковинського сейму, крайового виділу, Чернівецької міської ради в розробленні реформ і намаганні забезпечити буковинцям кращі економічні й культурно-освітні умови.

Дещо гірше в Б. Штраухера було із суто єврейськими справами. Уже через декілька років після заснування «Єврейське народне товариство» перестало проявляти будь-які ознаки активності. Досить потужно в цей час проти Б. Штраухера виступили відомі діячі єврейства Буковини: журналісти Маєр Ебнер, Філіп Менчель, Адольф Вальштайн, юрист Йозеф Вайндефельд, та інші. Б. Штраухеру закидалося узурпування влади в єврействі краю, авторитарних методах управління товариствами, нечесності.

Важливим у суспільно-політичному житті краю став 1907 р. Саме цього року відбувалися вибори до Австрійського парламенту за новим виборчим законом, який передбачав загальні, рівні й безпосередні вибори при таємному голосуванні. За кожною національністю закріплюлася певна кількість місць. Через те що євреї входили до німецької виборчої квоти, вони особливо гостро відчували необхідність належної агітаційної роботи, щоб провести своїх кандидатів.

Б. Штраухер, щоб активізувати своїх прихильників, 13 січня 1907 р. заснував нову політичну організацію «Єврейське національне товариство» [11], яке в 1909 р. перейменували в «Єврейську національну партію». У програмі цього політичного об'єднання зазначалося: «Найголовнішою метою партії є повна реалізація проголошеної конституцією рівноправності в усіх сферах, необмеженої рівності, а також визнання єврейського народу і єврейської нації. Діяльність партії охоплює найперше захист економічних, політичних і культурних прав та інтересів єврейського народу Буковини» [1, с. 276]. Найближчим завданням на 1907 р. товариство вважало необхідність вибороти два депутатські місця до Австрійського парламенту від східного й західного німецьких виборчих округів Чернівців. Друкованим органом товариства стала газета «Die Volkswehr» («Народна самооборона»), яка почала виходити ще в 1904 р. й завжди займала відкриту проштраухерівську позицію.

Однак опоненти Б. Штраухера також не сиділи склавши руки. Ще в 1905 р. вони спробували заснувати «Політичне товариство прогресивних євреїв Буковини», розробили статут товариства. Але тоді цей проєкт не було повністю втілено в життя [1, с. 222–228].

Проте 24 лютого 1907 р. було засновано нове «Єврейське політичне товариство» («Der jüdisch-politische Verein»). Головою цього об'єднання став др. Макс Фокшанер, заступником голови – др. Майєр Ебнер, секретарем – др. Макс Перлштейн [9]. У програмних документах товариство не приховувало, що воно поведе серйозну боротьбу за мандати до Австрійського парламенту й інших представницьких органів влади. Зокрема, зазначалося: «... нашим найважливішим завданням буде зміцнення політичного становища євреїв, зокрема, на Буковині в усіх напрямках шляхом відповідного представництва в Рейхсраті, земельних сеймах, муніципалітетах та інших державних органах, а також, залежно від обставин, шляхом укладення відповідних союзів та угод» [17]. Також відкрито декларувалася антиштраухерівська позиція й негативне ставлення до його діяльності. «Ми засуджуємо нагромадження державних посад однією особою, тому що досвід навчив нас, що надмірна концентрація влади легко призводить до її зловживання, а будь-яка диктатура за своєю природою є запереченням демократії... Релігійна громада повинна повернутися до своїх справжніх і законних завдань, вона має служити релігійним потребам громади й специфічним єврейським культурним завданням. Ми подбаємо про те, щоб у релігійній громаді більше не займалися політикою», – зазначалося в програмі [17].

Для поширення своїх ідей у цьому ж році товариство почало видавати «Буковинську народну газету» (Bukowiner-Volks-Zeitung), редактором якої став відомий журналіст Адольф Вальштайн. Неофіційно прихильників «Єврейського політичного товариства» називали партією незалежних євреїв, або просто партією незалежних.

В умовах виборів до Австрійського парламенту боротьба між обома товариствами набула досить гострого характеру. Обидві партійні газети публікували масу негативу на своїх опонентів. Доходило й до відкритих сутичок. Газета «Буковина» повідомляла в лютому 1907 р.: «Жидівська організація національна (Jud. Nationalverein) скликала на день 17. с. м. великі збори до Черновець. На вічу тім зложив др. Штраухер рішучу заяву, що жиди не відступлять ніколи від жадання двох мандатів і віззав всіх до солідарної борби о мандати. Др. Штраухер зганив агітацію т. зв. незалежних жидів, які працюють на шкоду жидівської справи. Збори висказали др. Штраухерові повне признанє і офірували йому мандат із східного округу Черновець.... «Незалежні Жиди» скликали збори в Садагурі. Се їм однак не повело ся, бо прихильники др. Штраухера так енергічно виступили проти аранжерів (організаторів, авт.) віча, що комісар розв'язав збори» [2].

Незважаючи на чималу активність «Єврейського політичного товариства», проведення ним чималої кількості зборів, вічей, зустрічей з виборцями, його кандидати не змогли обратися до Австрійського парламенту. Але і «Єврейське національне товариство» не досягло повного успіху. Б. Штраухер переміг

у своєму виборчому окрузі, однак інший представник організації – др. Н. Вендер, програв кандидатуві від соціал-демократів Г. Грігоровічі [4]. В обох випадках партію Б. Штраухера підтримували українські національні сили.

Після такої поразки «Єврейське політичне товариство» фактично перестало проявляти якісь ознаки життя. «Буковинська народна газета» припинила друк 1 березня 1908 р. У редакційній статті останнього номера зазначалося: «Наші друзі повинні знати, що Партія незалежних продовжує політичну боротьбу з звичною і посиленою енергією, а наші вороги можуть бути твердо переконані, що кожна злісна атака, кожна образа, кожна наклеп і кожна лайка будуть негайно і безжально покарані наклепникам і зневажникам. Народні збори, листівки та плакати будуть нашою найефективнішою зброєю» [6]. Однак насправді нічого з названого не робилося. Вибори 1909 р. до Чернівецької міської ради прихильники Б. Штраухера повністю виграли. Вони йшли в союзі з українськими, німецькими й польськими політичними силами, створивши міжнаціональне виборче об'єднання.

Офіційно «Єврейське політичне товариство» припинило свою діяльність тільки в липні 1913 р. [1, с. 366], але це вже була проста формальність.

Новий етап боротьби між прихильниками та противниками Б. Штраухера розпочався в 1910 р. Відправним моментом загострення боротьби стало обрання цього року головою Буковинського сіоністського комітету професора Чернівецького університету Леона Келльнера. Його постать була добре відома в єврейських політичних колах не тільки Буковини, а й усієї Австро-Угорщини. Уродженець м. Тарнів Королівства Галичини і Володимирії (нині Республіка Польща), він закінчив Віденський університет, був фахівцем з англійської філології. Займався викладанням англійської мови та літератури в закладах освіти й науковими дослідженнями з англістики. Ще в середині 90-х рр. XIX ст. він став близьким другом і соратником засновника сіонізму Теодора Герцля. Л. Келльнер був також популярним публіцистом. Він друкувався у відомому сіоністському виданні «Die Welt», у низці центральних газет Австро-Угорщини.

1904 р. Л. Келльнер виграв конкурс і був запрошений на посаду екстраординарного професора в Чернівецькому університеті [25, с. 14]. Про його популярність серед єврейської громадськості Відня засвідчують урочисті проводи, влаштовані йому в «Тойнбі Галле». Одна з газет повідомляла: «У місцевій залі Тойнбі, засновником якої є проф. д-р Келльнер, на честь його від'їзду йому були влаштовані овації, які навіть тут, у місті культу особистості, є рідкістю. Приводом для овацій стала лекція Келльнера, яку він прочитав на прохання нинішнього голови Тойнбі-Галле ректора професора доктора Шварца в останній вечір цього річного лекційного сезону. За годину до початку лекції велика лекційна зала була переповнена, як завжди, коли оголошують лекцію Келльнера. Цього разу значення цього вечора було ще більшим, оскільки стало відомо, що це остання лекція Келльнера перед його від'їздом до Чернівців. На лекційному столі вже чекав на нього гарний букет квітів, а на стіні за трибуною були прикріплені ялинові гілки з ініціалами Л. К. Коли з'явився Келльнер, пролунав тисячоголосий «Ура, Келльнер!» і багатохвилинні бурхливі оплески. Ректор Шварц, який вів вечір, ледве зміг заспокоїти захоплену юрбу, щоб лектор міг виступити» [16].

У перші роки перебування в Чернівцях Л. Келльнер займався більше науковою та викладацькою діяльністю. У 1909 р. став ординарним професором і завідувачем новозаснованої кафедри англійської філології [14, с. 15]. У цей час він уклав добірку праць і документів Т. Герцля «Сіоністські твори Т. Герцля» («Teodor Herzls zionistische Schriften»), яка була видрукована в Берліні [24], опублікував декілька монографій з англістики. Також він видавав журнал з новітніх досліджень англійської мови «Bausteine». Газета «Die Volkswehr» писала в 1910 р.: «Не так давно, ледве рік тому, професор Келльнер виказував відразу до практично-політичної діяльності. Він вважав зрадою єврейську політику австрійських сіоністів і відкрито виступав проти такої діяльності» [1, с. 337]. Однак після обрання головою Буковинського сіоністського комітету його політична активність значно зросла. 27 жовтня цього ж року він виступив з ініціативою про заснування «Єврейської народної ради» («Der Jüdische Volksrat»). Було сформовано підготовчий комітет щодо створення нової організації, який за невеликий проміжок часу організував низку зборів, нарад, зустрічей з різними верствами населення як у Чернівцях, так і в інших населених пунктах краю, зокрема в Сучаві, Радівцях, Вижниці, Кіцмані, Кимполунзі, Вамі тощо. Найбільш активно в цих зустрічах, крім самого Л. Келльнера, брали участь М. Ебнер, Х. Кінсбруннер, М. Кінсбруннер, Л. Таубес, Ф. Менчель та ін. Ці віча цікаві ще й тим, що на них виступали як прихильники, так і противники Б. Штраухера. Перші закликали не створювати якусь нову політичну організацію, а об'єднуватися з уже наявною національною партією, другі ж, навпаки, заявляли, що Б. Штраухер не хоче йти на жодні компроміси, тому потрібна нова організація [18; 22]. Уже 14 січня 1911 р. почала виходити газета «Der Jüdische Volksrat» («Єврейська народна рада»), яку редагував Л. Келльнер.

У другому номері газети для обговорення було опубліковано статут і програму нового об'єднання. Передбачалося, що Народна рада буде складатися з 36 представників, обраних з усієї Буковини. 10 мали обрати з Чернівців, решту – від повітів та окремих населених пунктів. Наприклад, від Вижицького повіту – 3, Заставнівського – 2, Кіцманського – 1, Садгори – 2 [10] тощо.

Програма об'єднання включала низку положень економічного, політичного й культурного характеру. У ній зазначалося: «Першочерговим завданням Народної Ради буде забезпечити, щоб рівність євреїв не була мертвою буквою, а повністю та беззаперечно застосовувалася у здійсненні законів та державної влади, у школах та установах, а також у всіх галузях суспільного життя» [10].

У політичних справах ставилося завдання: «В інтересах рівноправності Народна рада буде виступати за те, щоб євреям була надана належна їм частка державної влади, тобто щоб вони були відповідно представлені в законодавчих і виконавчих органах.

Внутрішньо Народна рада буде дбати про формування думки про кандидатів на мандати та рекомендувати виборцям ретельний вибір у вигляді списку кандидатів» [10].

Вибори до «Єврейської народної ради» відбулися 5 березня 1911 р. Від Чернівців були обрані Л. Келльнер (отримав найбільше голосів), М. Ебнер, М. Фокшанер, М. Кіслінгер, Ф. Менчель, А. Шіфтер, М.К інсбрунер та інші. Цього ж дня проведено вибори в повітових центрах і великих населених пунктах. Газета Л. Келльнера повідомляла: «... загальна кількість поданих голосів становить приблизно 6000. При цьому варто врахувати, що голосування відбулося лише в приблизно 20 виборчих дільницях, тоді як велика кількість сіл залишилася поза увагою» [8]. Загалом вибори до «Єврейської народної ради», незважаючи на протидію опонентів, були успішними й засвідчили популярність цієї ідеї. Уже 12 березня відбулося перше засідання «Народної ради євреїв на Буковині», на якому товариство уконституювалося. Головою було обрано Л. Келльнера, затверджено остаточно програму товариства та його статут.

Ні для кого не було секретом, що «Єврейська народна рада» створювалася значною мірою для боротьби за мандати до Буковинського сейму й Австрійського парламенту. Вибори до цих органів влади власне й відбулися в 1911 р. за новим виборчим законом. Як і в 1907 р., боротьба між прихильниками й опонентами Б. Штраухера була запеклою. Єврейська національна партія діяла традиційними методами, граючи з біднішими верствами населення й педалюючи ідею про незалежний єврейський народ і боротьбу з антисемітизмом.

«Єврейська народна рада» головний акцент робила на необхідності демократизації відносин у єврейському русі, оновленні представників єврейства в органах влади. Загалом вибори 1911 р. показали приблизне співвідношення сил. Представники «Національної партії» вибороли 6 місць у Буковинському сеймі, а їхні опоненти – 2. «Єврейська народна рада» розцінювала такий результат як успіх, ураховуючи, що товариство було створено за кілька місяців перед виборами.

Однак наступні вибори до Австрійського парламенту й Чернівецької міської ради «Єврейська народна рада», незважаючи на чималу активність, фактично повністю програла. Депутатом Австрійського парламенту вкотре став Б. Штраухер, а в міську раду були обрані виключно представники «Національної партії». Більше того, у 1913 р. бургомістром і першим віцебургомістром Чернівців обрані член «Національної партії» С. Вайссельбергер і підтримуваний цією партією М. Барлеон.

Дискусії між обома політичними силами тривали до початку Першої світової війни. Декілька разів порушувалося питання про об'єднання єврейських політичних сил, але кожного разу все впиралося в особисті амбіції лідерів, колишні образи й підозри в нечесності чи нещирості опонентів.

Але єврейський рух, попри внутрішні суперечки, досяг певних успіхів і в представництві в органах влади, і в розширенні національно-культурних можливостей. Партія Б. Штраухера зараховувала собі як здобуток будівництво ошатного Єврейського народного дому, відкритого в 1908 р. Натомість «Єврейська народна рада» добилася відкриття «Тойнбі Галле» за зразком такого ж у Відні, у якому проводилася чимала культурно-освітня робота для широких верств єврейського населення. Напередодні війни єврейство Буковини перетворилося в значну політичну силу, яка опиралася на фінансово-економічні можливості єврейського капіталу, обґрунтовану програму дій, добре згуртовані єврейські маси, поширення сіоністської ідеології.

Отже, початок ХХ ст. став часом бурхливого розвитку єврейського національного руху на Буковині. Найбільш яскраво це уособлювалося в створенні політичних організацій і партій, які декларували потребу згуртування широких єврейських мас навколо національних гасел. Разом із тим ця беззаперечна ідея викликала різні підходи до її реалізації, різну тактику дій. У середовищі євреїв краю цього часу сформувалася ціла когорта професійних або напівпрофесійних політиків, які по-різному бачили розвиток єврейського народу. Звідси гострі суперечки між окремими політичними товариствами й партіями.

Але це було закономірне явище розвитку національного руху, пошуку оптимальних шляхів для задоволення своїх потреб.

Найбільш яскравими єврейськими політиками цього часу стали Б. Штраухер, Л. Келльнер, С. Вайсельбергер, М. Ебнер, Ф. Менчель, М. Фокшанер, Н. Вендер та інші.

Позитивним було також те, що гостра політична боротьба сприяла залученню до суспільного життя широких народних мас. Численні збори, віча, мітинги відбувалися як у Чернівцях, так і в провінції. Активними були передвиборчі кампанії.

Загалом єврейський рух на Буковині початку ХХ ст. був типовим для Австро-Угорщини й усієї Центральної Європи. Він засвідчував наявність низки невирішених проблем у становищі євреїв, намагання діяти в межах конституційного поля, опиратися на союзи з представниками інших народів. Відбувалося поступове просування в розв'язанні нагальних єврейських проблем. Однак цей досить успішний процес був перерваний Першою світовою війною.

Література:

1. Єврейське населення та розвиток єврейського національного руху на Буковині в останній чверті ХVІІІ – на початку ХХ ст. : збірник док. та матеріалів / упор. О. Добржанський, М. Кушнір, М. Никирса. Чернівці, 2007.
2. З жидівського табору. *Буковина*. 1907. 9 (22) лютого.
3. Кушнір М. Виникнення та діяльність першого єврейського політичного товариства на Буковині на початку ХХ ст. *Історико-політичні проблеми сучасного світу* : збірник наукових статей. Чернівці, 2024. Т. 50. С. 153–165.
4. Нові буковинські посли. *Буковина*. 1907. 13 (26) травня.
5. Піддубний І. Місце та роль Бенно Штраухера у житті єврейської громади Чернівців та Буковини кінця ХІХ – першої чверті ХХ ст. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія «Історичні науки»*. 2022. Т. 35. С. 178–190.
6. An die Freunde und Gegner. *Bukowiner-Volks-Zeitung*. 1908. 1 März.
7. Aufruf des „Jüdischen Volksvereins“ in Czernowitz. *Bukowiner Post*. 1901. 23. Juli. S. 4.
8. Ausweis. *Der Jüdische Volksrat*. 1911. 10 März.
9. Der jüdisch-politische Verein veranstaltet. *Bukowinaer-Volks-Zeitung*. 1907. 3 März.
10. Der Volksrat der Bukowiner Juden. *Der Jüdische Volksrat*. 1911. 20 Jenner.
11. Dr. Strauchers Nationalverein. *Bukowiner-Volks-Zeitung*. 1907. 15 März.
12. Mitteilungen des statistischen Landesamtes des Herzogtums Bukowina. Heft XVII. Czernowitz, 1913.
13. Norst A. Alma mater Francisco-Josefina. Czernowitz, 1900.
14. Personalstand der k. k. Franz Josephs-Universität zu Czernowitz im Studienjahre 1909/1910. Czernowitz, 1909.
15. Pils R. Leon Kellner zwischen Czernowitz und Wien. *Sachunterricht. Fundstücke aus der Wissenschaftsgeschichte* / Eds. Brandstetter T., Rupnow D., Wessely C. Wien. 2008. S. 24–29.
16. Professor Dr. Leon Kellner. *Czernowitzer Tagblatt*. 1904. 30 März.
17. Programm des jüdisch-politischen Vereines. *Bukowiner-Volks-Zeitung*. 1907. 3. März.
18. Radautz. (Der jüdische Volksrat.). *Czernowitzer Tagblatt*. 1910. 17 Nowember.
19. Rechter D. At Eden's door: the Habsburg Jewish life of Leon Kellner 1859–1928. London, 2023.
20. Rechter D. Becoming Habsburg: the Jews of Austrian Bukovina 1774–1918. Oxford & Portland, 2013.
21. Schiavoni G. Leon Kellner: un sionista fra la Vienna di Herzl e gli ebrei della Bucovina. *Verso una terra "antica e nuova": culture del sionismo (1895–1948)* / Eds. Schiavoni G., Massino G. Roma. 1911. S. 79–102.
22. Sereth. (Der jüdische Volksrat.). *Czernowitzer Tagblatt*. 1910. 17 November.
23. Special Orts-Repertorien der im Österreichischen Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder. XIII. Bukowina. Wien, 1885.
24. Teodor Herzls zionistische Schriften. Herausgegeben von Prof. Dr. Leon Kellner. Berlin, 1905.
25. Übersicht der Akademischen Behörden Professoren, Privatdozenten, Lehrer, Beamten etc. k. k. Franz-Josephs-Universität zu Czernowitz im Studienjahre 1904/1905. Czernowitz, 1904.
26. Wolf S. Programm des k. k. OberGymnasiums in Czernowitz in dem Herzogtum Bukowina für das Schuljahr 1872. Czernowitz, 1872.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.09.2025

Дата публікації: 28.11.2025